
This is the **published version** of the bachelor thesis:

Carnicé Silvestre, Mònica; Carbonell i Manils, Joan, dir. El poemari llatí inèdit del jesuïta Francesc Lloses (Barcelona 1728 - Ferrara 1782). Poemes de tema èpic. 2021. 34 pag. (804 Grau en Estudis Clàssics)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/248583>

under the terms of the license

**Universitat Autònoma
de Barcelona**

Estudis Clàssics – Juny 2021

**El poemari llatí inèdit del jesuïta Francesc Lloses
(Barcelona 1728 – Ferrara 1782). Poemes de tema èpic.**

Mònica Carnicé Silvestre

Treball de Fi de Grau

Tutor: Dr. Joan Carbonell Manils

Dept. Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana

El poemari llatí inèdit del jesuïta Francesc Lloses (Barcelona 1728 – Ferrara 1782).

Poemes de tema èpic.

Resum: El present treball tracta la vida del jesuïta Francesc Lloses i els poemes èpics dins de la seva obra. Pretén endinsar-se en el seu recorregut religiós seguint la doctrina jesuïta des del seu naixement a Barcelona el 1728 fins la seva mort a l'exili el 1782 a Ferrara, Itàlia. La seva obra literària és extensa i per això en aquest treball només s'hi troben alguns dels poemes recollits en els seu poemari conservat a la Paeria de Lleida. Es llegeixen en format original, transcrits, escandits i traduïts amb uns criteris d'edició específics.

Paraules clau: Francesc Lloses, Companyia de Jesús, poesia èpica, Virgili, Eneida

Abstract: The present work deals with the life of the Jesuit Francesc Lloses and the epic poems within his work. He intends to delve into his religious career following the Jesuit doctrine from his birth in Barcelona in 1728 until his death in exile in 1782 in Ferrara, Italy. His literary work is extensive and for this reason in this project only some of his poems are included in his collection of poems preserved in the *Paeria de Lleida*. They are read in original form, transcribed, translated, and scanned with specific editing criteria.

Key words: Francesc Lloses, Society of Jesus, epic poetry, Virgil, Aeneid

Índex

Pròleg	3
Agraïments	4
Introducció	5
Metodologia	6
Criteris d'edició dels textos	8
Context històric. L'expulsió dels jesuïtes	9
Biografia de Francesc Lloses.....	12
Selecció de textos	13
Transcripció, traducció, comentari mètric i de contingut	16
“Ad Priamum, qui de sui nati morte vindictam sumens, fuit interfectus. Epig(ramma)”	16
“Aeneas Anchisem a flammis Troyae liberat. Epig(ramma).”	17
“Ad certamen Aeneae cum Harpiis: O(de) D(iscolos) T(etrastrophos).”	19
Clàusules de l' <i>Eneida</i>	24
Conclusions.....	26
Bibliografia	28
Índex de figures	29
Annex	32

Pròleg

Aquest Treball de Fi de Grau neix a partir d'una trucada telefònica el 22 de juliol de 2020. El professor i doctor Carlos Á. Rizos Jiménez de la Universitat de Lleida –i també professor meu a 2n de batxillerat impartint classes de grec- em proposava investigar i conèixer l'obra i vida del jesuïta Francesc Lloses. La notícia em va agafar desprevinguda ja que em vaig veure immersa en un món fins aleshores desconegut per a mi. De seguida però, veig creure que seria una bona oportunitat per cultivar la branca de les clàssiques lligada a la religió de l'època, això és, del s.XVIII. Ell, en el seu doctorat, havia treballat l'obra de Miquel Dòria, un alumne del protagonista d'aquest treball. D'aquesta manera, el que havia estat el meu professor de grec ara em proposava que estudiés el professor de Miquel Dòria, és a dir, Francesc Lloses. Al setembre del 2020 vam trobar-nos a la Paeria de Lleida per observar i tocar acuradament aquells manuscrits de Francesc Lloses que havien quedat en mans públiques en el moment de l'expulsió del jesuïtes l'any 1767. Abans però, ja havia llegit l'obra poètica conservada a l'Arxiu històric de la Paeria gràcies a la seva digitalització. Durant l'estiu vaig transcriure –amb la més bona intenció possible- els poemes que havia rebut. Posteriorment, en vaig fer una selecció que més endavant explicaré.

Si bé és cert que el llatí escrit del s.XVIII pren com a model el llatí clàssic, l'assignatura que he cursat i més s'apropa a l'època en qüestió és "*Letteratura latina medievale e umanistica*" en el meu Erasmus+ a la *Università degli Studi di Siena*.

M'agradaria afegir que aquest conjunt de poemes són inèdits i per tant, ningú anteriorment els ha treballat. La manca de traduccions anteriors ha dificultat la tasca de traducció però al mateix temps no m'he vist subjecta a interpretacions d'autors diferents. A nivell personal suposava un repte molt gran i alhora engrescador perquè mai abans havia treballat un text inèdit. A l'hora de fer una edició crítica, un filòleg ha de prendre decisions que no seran sempre compartides per a tothom i és aquí on recauen l'èxit i els bons resultats.

Agraïments

Aquest Treball de Fi de Grau no hauria estat possible sense l'esforç durant aquests quatre anys d'estudi de les llengües clàssiques a la universitat ni tampoc sense el cercle d'amistats que m'han fet créixer a nivell acadèmic i professional.

En primer lloc, al doctor Carlos Rizos, qui em va proposar de fer aquesta recerca i que amb molt bona disposició m'ha ajudat en tot el què li he demanat. M'ha facilitat el contacte a la Companyia de Jesús a Barcelona a qui també agraeixo la seva confiança. No podria faltar l'agraïment a l'Arxiu Capitular de Barcelona i a l'Arxidiòcesi de Ferrara.

Voldria fer un especial agraïment al meu tutor, el doctor Joan Carbonell, per la paciència i dedicació que des del primer dia va dipositar en mi per tirar endavant aquest projecte que tanta il·lusió em feia i ajudar-me sempre en els dubtes que em suscitaven.

Finalment, gràcies a la família, amics i companys per escoltar-me en els moments de dubtes però també d'alegries, per estar al meu costat i fer-me creure que aquest treball seria una realitat de la qual en podria estar orgullosa.

Introducció

En aquest treball abordarem l'estudi dels poemes èpics del jesuïta Francesc Lloses així com la seva biografia i els esdeveniments remarcables de l'època.

Primerament, hem volgut donar sentit a aquest treball a partir del context històric de Catalunya i d'Espanya en la darrera meitat del s.XVIII, fent especial atenció a l'expulsió dels jesuïtes el 1767. Cal destacar que aquest no és el tema principal de l'obra que ocupa i per tant, no entrarem en detalls ni tampoc en anàlisis específiques. Ens agradaria notar que s'han publicat molts estudis sobre aquest tema i que d'uns anys ençà s'ha descobert informació nova i molt valuosa per entendre de forma més precisa i personal com succeïren els fets. Així és que suposem que aquestes dades en un futur s'ampliaran i seran encara de més interès.

Seguidament, donarem a conèixer la vida de Francesc Lloses, autor dels poemes. La selecció dels seus textos no ha estat arbitrària, sinó que respon a la voluntat de treballar en aquells poemes de temàtica èpica. Així doncs, hem tractat de transcriure, donar una bona traducció al català i escandir aquests manuscrits. Per fer-ho, ens hem servit de la seva digitalització i de fotografies realitzades a la Paeria de Lleida, on es guarden els poemes. A més, també oferim un comentari estilístic i una o més obres artístiques de l'escena que representa el poema.

A continuació, dedicarem un apartat a les clàusules de l'*Eneida*. Els calcs d'algunes paraules i construccions de l'obra virgiliana mostren la forta influència que aquesta tingué en el nostre poeta. Finalment, exposarem les conclusions extretes d'aquest treball, la bibliografia emprada i l'annex, seguit de l'índex de figures.

Metodologia

Per començar la part teòrica del treball necessitava buscar, i amb sort trobar, informació biogràfica de Francesc Lloses. D'aquesta manera, el dijous 18 de febrer vaig dirigir-me a l'arxiu de la Companyia de Jesús de Catalunya a Barcelona per cercar entre els seus documents qualsevol dada del nostre poeta. El pare Casanovas em va atendre molt amablement i vaig poder consultar amb total llibertat dins l'arxiu-intranet de documentació de la Companyia. M'endinsava, doncs, en una feina d'investigació, en què podien aparèixer dades noves o simplement confirmar aquelles que ja sabia. Va ser el segon cas, però amb la satisfacció que allò que havia llegit anteriorment en un llibre, ho havia pogut contemplar amb els meus ulls, és a dir, podia afirmar que aquella informació era correcta. Allí, vaig llegir llibrets ordenats segons els anys, les escoles, els noms i les professions i oficis dels jesuïtes que em van ajudar a fer-me una idea de com organitzaven aquests registres.

Per trobar la partida de bateig vaig escriure a la diòcesi de Barcelona tot demanant-los quines parròquies hi havia a la Barcelona de la primera meitat del s. XVIII i quines actualment mantenien un arxiu. El 19 de febrer em van respondre que d'onze que n'hi havia registrades, en conservaven l'arxiu tres (la Parròquia de Santa Maria del Pi, la Parròquia dels Sants Just i Pastor i la Parròquia de Santa Maria del Mar) i a més, la catedral de Barcelona. Aquelles que l'arxiu havia quedat destruït o bé havia desaparegut són: Sta. Anna, St. Pere de les Puel·les, St. Pau del Camp, St. Miquel (que més tard s'uniria amb la futura parròquia de la Mare de Déu de la Mercè), St. Cugat del Rec, St. Jaume, capella de la Mare de Déu de Port, capella de Sant Josep i Santa Mònica. En saber-ho, vaig escriure a les quatre direccions. El resultat fou reeixit i després de varis correus on demanava el document, l'11 de març vaig rebre per part de l'Arxiu Capitular de Barcelona (ACB)¹ la partida de bateig de Francesc Lloses. En ella, vaig trobar informació útil per a la recerca com ara: el nom del pare, la mare, el padrí... Per a l'època, el dia important era aquell en què esdevenies cristià, per tant, parlarem de la seva data de bateig, que segurament era ben propera a la de naixement.

L'Arxiu Capitular de Barcelona em va enviar la partida de bateig:²

“Al deu d'abril de mil set-cents vint-i-vuit a la seu de Barcelona per mi lo domer Jaume Sala prevere domer de la prima Iglesia fou batejat Francesc Josep Anton³ fill legítim i natural de don Josep Llosas escriba de càmera i de dona Maria Llosas i fou cònjuges

¹ Drets reservats © Arxiu Capitular Barcelona

² Vegeu figura 1

³ A l'original: Francisco Joseph Anton

fou Padrí don Anton Laquesta Arferis del regiment de Lisboa tots habitants a Barcelona⁴.”

D'altra banda, em vaig posar en contacte amb les catedrals i esglésies de la ciutat de Ferrara (Itàlia) per conèixer la partida de defunció del protagonista⁵. Aquestes són: *l'Archivio Storico Comunale di Ferrara*, el *Capitolo Cattedrale di Ferrara*, *l'Ex Seminario Vescovile de Comacchio* i la secció de *restauri de la Catedral de Ferrara*. Prèviament havia intentat dues vegades – ambdues sense èxit- contactar amb l'ARSI (*Archivum Romanum Societatis Iesu*), seu central de la Companyia de Jesús, ubicada a Roma. Vaig aconseguir resposta per part de *l'Arcidiocesi di Ferrara-Comacchio / Uff. Archivio Storico Diocesano* i em van confirmar que en el seu arxiu el jesuïta en qüestió no hi constava. Després vaig insistir en les altres adreces electròniques però cap em va respondre. Al cap d'uns dies, el 24 de març, Riccardo Piffanelli, responsable de *l'Arcidiocesi di Ferrara-Comacchio / Uff. Archivio Storico Diocesano* va tornar a posar-se en contacte amb mi perquè havia estat a un registre de Ferrara. En aquest havia trobat, en una carpeta classificada com “*registro LVII, 1782-1786*”, una possible partida de defunció. L'assumpte no era gens senzill, atès que el poeta apareixia en el llistat de la lletra *H (Hoses)*, no pas *LI (Lloses)* com era l'esperable. Sembla doncs, que es tractaria d'un error d'escriptura manuscrita. En aquesta partida de defunció queda escrit que morí als 52 anys el 17 d'agost de 1782 a Ferrara, al territori parroquial de *Ognissanti*, i que se li donà sepultura en aquella mateixa església – destruïda al s.XIX dC- o al cementiri de la parròquia *Ognissanti* –avui inexistent.

L'Arcidiocesi di Ferrara-Comacchio / Uff. Archivio Storico Diocesano em fa arribar la següent partida de defunció:⁶

“1782 / 17 Augusti / Hoses [sic] / Ad[moni]tus Rev(eren)d(us) D(ominus) Fran(cis)cus e(-) Iesuita Hispanicus ann(is): 52: obiit Sub cura (?) / o(mn)ium Sanctorum, et humatus(?) in d(icta) Ioseph Rossi libit(ina) (?)”

⁴ Abreviacions: Dr.: domer, pre: prevere, pm.: prima (ecclesia), fonch: fou, Padrí: padrí de bateig

⁵ Aquesta informació en un principi l'havia extret de: (Rizos Jiménez C. À., 2019)

⁶ Vegeu figura 2

Criteris d'edició dels textos

Per a fer la transcripció hem hagut d'establir uns criteris d'edició iguals per a tots els poemes. Són els següents:

- Normalització de majúscules segons criteris actuals.
(e.g. *Linquere Dardanides tentat virtute Penates*)
- Normalització dels signes de puntuació.
(e.g. *qui veluti rupes, obstat abire fuga.*)
- Conservació de la grafia original.
(e.g. *clypeoque, Pyrrho...*)
- En cas que la mateixa paraula estigui escrita de dues formes diferents, manteniment en la mesura del possible de cada paraula segons indica el manuscrit.
(e.g. *Clipeos* i *clypeoque*)
- Transcripció de la u consonàntica com a 'v'.
(e.g. *virtute, veluti...*)

Context històric. L'expulsió dels jesuïtes

Segons Benítez Riera:

“L'expulsió dels jesuïtes fou contundent. De cop, inesperadament, la nit del dia 31 de març, a Madrid, i del dia 2 d'abril de 1767, a la resta del territori, totes les cases de la Companyia de Jesús foren encerclades pels soldats del rei Carles III. Tots els jesuïtes, sense excepció, hi quedaren reclosos com si d'un setge militar es tractés. Començava així una operació de gran volada: l'expulsió inapel·lable dels jesuïtes espanyols.” (Benítez Riera, 1996) p. 63

Un total de 2700 jesuïtes pertanyents a 142 establiments dividits en 118 localitats foren expulsats d'Espanya entre el 31 de març i el 3 d'abril, a excepció dels col·legis de Manresa i Cervera, que ho foren el dia 11 d'abril.

Pel que fa a Catalunya, al Col·legi de Barcelona és dugué a terme el 3 d'abril al migdia, mentre que a Tortosa, Lleida i Girona fou durant aquella mateixa nit. Les tropes encarregades d'expulsar els jesuïtes del Col·legi de Cervera no localitzaven la Residència de Sant Guim ja que a la llista oficial apareixia com “Colegio de San Guillermo” a causa de la castellanització del nom del col·legi. En conseqüència, no fou fins uns dies més tard que localitzaren el centre educatiu segarrenc. D'altra banda, al Col·legi de Manresa l'encarregat interpretà erròniament el nom del col·legi en llatí i traduí *Collegium Minorissae* o *Minorisanum* per “Col·legi de Menorca” pensant que a l'illa balear hi hauria un centre jesuïta.

La voluntat de Carles III redactada en la “Pragmàtica Sanció” es feia efectiva sota les ordres d'un comissionat regi que dirigia als soldats i que tenia ordres específiques d'utilitzar tropes armades. L'actuació seguia uns passos; en primer lloc, el comissionat, acompanyat de la seva infanteria trucava la porta del Col·legi per tal de tenir-hi accés; en segon lloc, havien de reduir i incomunicar el porter que els havia obert la porta; després, el comissionat procedia a realitzar l'ocupació judicial i a exigir la firma en tot tipus de papers; finalment, havien d'assaltar el Col·legi fins que no quedés rastre ni objecte dels jesuïtes. Segons el pla del comte d'Aranda, els era permès anar-se'n amb alguns llibres de devoció i no més que tres camises. Aquest motí dictava que l'exèrcit havia de reunir tots els jesuïtes a Tarragona. El 29 d'abril, 218 jesuïtes –sacerdots, coadjutors, escolars i novicis- van ser enviats cap al port de Salou per salpar cap als Estats Pontificis. Mentre que a l'Hospital General de Tarragona alguns d'ells vivien en males condicions higièniques, al noviciat les circumstàncies eren menys precàries gràcies a l'alimentació que reberen.

Alguns d'aquests novicis decidiren abandonar l'orde religiós durant el període de reflexió que se'ls havia concedit i desfer-se de la Companyia. Aquells que, malgrat tot, acceptaven aquell futur desconcertant i incert en pro de la religió, eren considerats

presoners –fins i tot l'oïdor de l'Audiència de Barcelona, Joaquín Miguel de Lorieri, va expressar que pretenia que aquell espai s'assemblés a una presó.

Aquest fenomen no fou exclusiu per als jesuïtes espanyols sinó que molts altres creients europeus també foren expulsats dels seus respectius països. Tots, van sobreviure situacions molt dures durant el seu viatge de fugida fins a assentar-se a diferents indrets.

Uns dies després, el 3 de maig van embarcar sota el comandament d'Antonio Barceló a Mallorca per recollir els jesuïtes del Col·legi de Mallorca. L'endemà, amb un total de disset embarcacions, salparen cap a Civitavecchia. En la seva arribada a la ciutat el 13 de maig, Barceló demanà el desembarcament dels jesuïtes al territori. El 17 de maig, davant la negativa per part del governador a la sol·licitud per la decisió de Sa Santedat, es van dirigir al port de Bastia. Allí també els negaren l'embarcament perquè no comptaven amb el permís de la Cort de Versalles. El desconcert durà fins el 2 de juliol quan Barceló rebé la notícia que podien salpar cap a qualsevol port de Còrsega, a excepció de Bastia. El 26 de juliol arribaren a la ciutat d'Aiacciu però Barceló preferí no fer-hi parada perquè era territori que estava en conflicte. Finalment, el 9 d'agost salparen al mar en direcció a Bonifaziu fins a l'arribada el 25 d'agost. Al cap d'un any –a l'agost del 1768- els jesuïtes van ser redistribuïts per Itàlia. Així doncs, entre el setembre i el novembre de 1768 els jesuïtes de la Corona d'Aragó –catalans, valencians, aragonesos i balears- arribaren a Ferrara, la zona que se'ls hi havia assignat.

Encara que el pla d'expulsió s'ordí furtivament, no fou suficient la cautela emprada pel govern i els soldats durant l'execució. De fet, es conserven testimonis escrits on es fa palès que es notificaven avisos sobre fets inusuals en els darrers dies al Principat. Un exemple és el pare de Girona i rector del Col·legi, Josep Puig, que rebé cartes anunciant futurs canvis inevitables i que afectarien a tots els jesuïtes, sense excepció.⁷

L'expulsió dels jesuïtes l'any 1767 fou motivada per un seguit de causes ideològiques, socials i polítiques. La Il·lustració, moviment profundament anticristià i ateu, va significar un atac directe contra l'Església. A Espanya, la causa política que va fer evident l'agitació fou la revolta contra Esquilache. Aquest motí esclatà a Madrid l'any 1766 com a resposta a la prohibició de dur el vestit tradicional espanyol. L'Estat va encarregar-se de demostrar que els organitzadors d'aquesta revolta havien estat, entre altres, els jesuïtes i que per tant, atemptaven directament les bases de la monarquia. Com diu Benítez: "La tesi més corrent és que l'expulsió fou una maquinació muntada per il·lustrats impius i per maçons enemics de l'Església, que envoltaven el rei

⁷ ARSI, Arag. 32, *Comentario para la historia de la expulsión de la Provincia de Aragón*, f. 2-3.

Carles III⁸”. Després afegeix: “Ara bé, no s’ha pogut demostrar mai la participació de cap jesuïta en la revolta contra Esquilache⁹”.

La ideologia política de l’època es basava en el regalisme, és a dir, un sistema d’idees ordenat pels catòlics europeus durant els s.XVII i XVIII en relació a les regalies –drets i prerrogatives- inherents a la seva sobirania que tenien per finalitat controlar l’acció de l’Església. D’aquesta manera, Carles III tenia total impunitat d’actuar-hi en contra.

Pel que fa a les causes socials, els jesuïtes gaudien de prerrogatives i d’exempcions d’impostos per ordre de la concessió papal, i els altres ordes religiosos i congregacions es veien ressentits per la forma en què els jesuïtes feien gala de les seves virtuts i privilegis religiosos. A més, s’aprofitaven del monopoli en l’ensenyament que cada cop quedava més antiquat.

El 7 d’agost de 1814 Pius VII va restaurar la Companyia de Jesús a Espanya en una època de crisi per les conseqüències de la Revolució francesa, les guerres napoleòniques i les guerres de la independència d’Amèrica Llatina. El retorn dels jesuïtes exiliats que encara vivien no fou possible fins l’any 1815.

⁸ (Benítez Riera, 1996) p. 67

⁹ (Benítez Riera, 1996) p. 77

Biografia de Francesc Lloses

Francesc Lloses neix el 10 d'abril de 1728 a la ciutat de Barcelona. Ingressà a la Companyia de Jesús el 23 de gener de 1744¹⁰ a l'edat de 16 anys i al 1749 ja es transferí al Col·legi de l'Urgell. El 1754 acabà el tercer any de teologia al Col·legi de Barcelona i un any més tard esdevingué professor al Col·legi de Manresa, fins el 1760.¹¹ Al següent any, al 1761, entrà a la Casa de *Probació* de Tarragona (*Tarraconensis Domus*) on fou pare de la 3a *probació*. Durant els dos cursos posteriors s'instaurà al Col·legi de Calatayud (*Bilbilitanum*)¹² i posteriorment, del 1764 al 1767 tornà al Col·legi de Barcelona on apareix com a missioner (*missionarii*)¹³. Aquest últim any es dugué a terme l'expulsió dels jesuïtes per part de Carles III i per tant, va haver de marxar exiliat a Ferrara (Itàlia), on morí el 1782.

¹⁰ *Index alphabeticum personarum Societatis Iesu* sub anno, consultat a l'Arxiu Històric de la Companyia de Jesús (Barcelona).

¹¹ *Catalogus Personarum et officiorum Provinciae Aragonensis Societate Iesus: 1755-1760. Manresarum Collegium: Professores: P.Franciscus Lloses, Prim. Secund. Praef. Sod. Gr. Cat. in Foro.*

¹² *Ibídem 1761-1763. Bilbilitanum Collegium: Professores: P.Franciscus Lloses, Phil.*

¹³ *Ibídem 1764-1767. Barcinonense Collegium: Missionarii: P.Fr.Lloses*

Selecció de textos

La seva obra és llarga i complexa, és per això que hem fet una selecció de poemes tenint en compte la temàtica i la mètrica. Crèiem oportú escollir aquells poemes que tractessin algun argument de l'antiguitat llatina i que per tant, estiguessin vinculats amb el món clàssic. En aquest cas, Lloses s'inspirà en l'*Eneida* de Virgili i escollí compondre versos de temàtica èpica. D'aquest tipus dins la seva composició en vers se'n llegeixen tres, als que hem dedicat aquest treball. Tot i així, la seva obra poètica consta d'un total de quaranta-un poemes; la resta estan dedicats a jesuïtes de renom que formen part de la Companyia de Jesús i a fets religiosos o històrics. Pel que fa a la mètrica, usa díctics elegíacs (32) i estrofes sàfiques (9). La majoria són epigrames (32) encara que també escriu *Ode Saphica* (2), *Oda Dachtilica* (1), *Ode Monooclos* (1) i *Ode Dicolos Tetrastrophos* (4). Els títols amb què l'autor encapçala les composicions són:¹⁴

1. Ad Divum Petrum de Alcantara, tectum a Deo nivis tecto. Epig(ramma).¹⁵
2. Ad D(ivae) Theresiae transfossum cor. Epig(ramma).¹⁶
3. Ad D(ivum) Ignatium a Loyola ludentem ad animam revocandam. Epig(ramma).
4. A(d) D(ivum) Stanislaum Koska, qui quin madefieret transivit fluvium. Epig(ramma).¹⁷
5. Ad Divum Aloysium Gonzaga, qui poenitentiam impetravit, quod non valuit verbis, nec lachrimis. Epig(ramma).¹⁸
6. Ad Hugo Grotum, qui arte ab antro carceris discessit. Epig(ramma).
7. Ad festivitatem Omnium Sanctorum: Ode Sap(hica).
8. Ad Priamum, qui de sui nati morte vindictam sumens, fuit interfectus. Epig(ramma).¹⁹
9. D(ivus) Franciscus Xaverius crucifixo Indorum agmen delebit. Ode Sap(hica).²⁰
10. Ad Eduardum, dum recusanti exercitu fluvium natatu transire ipse primus transivit; et postea milites tali visu agitati. Epig(ramma).²¹
11. Aeneas Anchisem a flammis Troyae liberat. Epig(ramma).
12. Ad V(enerabilis) P(atris) Francisci calamum. Epig(ramma).

¹⁴ Hem corregit les lectures errònies en la primera transcripció realitzada.

¹⁵ A l'edició anterior "Ad Divum Purum de Alcantara, tectum a Deo nivis tecto: Epigramma" (Rizos Jiménez C. À., 2019)

¹⁶ A l'edició anterior "Ad Divae Theresiae Transpossum Cor: Epigramma" (Rizos Jiménez C. À., 2019)

¹⁷ A l'edició anterior "Ad Divum Stanislaum Koska, qui quin madefieret transivit Pharum: Epigramma" (Rizos Jiménez C. À., 2019)

¹⁸ A l'edició anterior "Ad divum Aloysium Gonzaga, qui poenitentiam impetravit, quod non valuit verbis, nec lachrimis: Epigramma" (Rizos Jiménez C. À., 2019)

¹⁹ A l'edició anterior "Ad Priamum, qui de sui nati morte vindictam sumens, fuit interfectus: Epigramma" (Rizos Jiménez C. À., 2019)

²⁰ A l'edició anterior "Divus Franciscus Xaverius Crucifixo Indorum Agmen delebit: Oda Saphica" (Rizos Jiménez C. À., 2019)

²¹ A l'edició anterior "Ad Eduardum, dum recusanti exercitu fluvium natatu transire; ipse primus transivit, et postea milites tali visu agitati: Epigramma" (Rizos Jiménez C. À., 2019)

13. Ad Divum Stanislaum Ode Dac(htilica).
14. Ad Koskae servitatem Societis Iesu admissum conantem. Epig(ramma).²²
15. Angeli Stanislao corpus Christi afferunt. Epig(ramma).²³
16. Ad certamen Aeneae cum Harpiis. O(de) D(icolos) T(etrastrophos).
17. Ad Virginis Praesentationem.
18. Epig(ramma). Tortor bis D(ivae) Caeciliae caput percutiens, illud nequivit amputare.²⁴
19. Ad Christum Agnum, qui exposcenti Divo Clementi auxilium ad levandam sitim, fontem pede efformavit. Epig(ramma).²⁵
20. Refluenti pelago corpus D(ivi) Clementis reperitur. Epig(ramma).
21. Ad Martyrium D(ivae) Chatharinae, O(de) D(icolos) T(etrastrophos).
22. D(ivus) Andreas Christum sequitur motus voce D(ivi) Joannis Babbistae dicentis "Ecce Agnus Dei". Epig(ramma).²⁶
23. Christi imago in Hispania sudat, quoties D(ivus) Xavier aliquam poenam sustinet. Epig(ramma).²⁷
24. Ad D(ivi) Xaverii poenitentiam. Epig(ramma). Acros(ticum).
25. Non erat eis locus in diversorio. Epig(ramma).
26. Herodes aliquo timore regnum amittendi percutitur visis Magis. O(de) D(icolos) T(etrastrophos).²⁸
27. Ad piscatorem factum caecum, dum praedam a stagno auferebat imperatoris Caesaris. Epig(ramma).
28. Ad Menetera ad mare eiectum, ob eius inobedientiam. Epig(ramma).
29. Ad D(ivum) Ignatium a Loyola ad stagnum proiectum, ne adolescentis flagitium praeceps rueret. Epig(ramma).
30. Populus fame oppressus D(ivi) Juliani precibus subsidium adipiscitur. O(de) D(icolos) Tet(rastrophos).
31. Simeon postquam Christum puerum manibus tenet exclamat: "Nunc etc." Ode Monocolos.²⁹

²² A l'edició anterior "Ad Koska servitatem, Societatis Iesu admissum conantem. Epigramma" (Rizos Jiménez C. À., 2019)

²³ A l'edició anterior "Angeli Stanislao Corpus Christi offerunt. Epigramma" (Rizos Jiménez C. À., 2019)

²⁴ A l'edició anterior "Epigramma Fortor bis Divae Caeciliae caput perbubiem, illud nequivit imputare" (Rizos Jiménez C. À., 2019)

²⁵ A l'edició anterior "Ad Christum Agnum, qui exposcenti Divo Clementi auxilium ad levandam sitim fontem pede afformavit: Epigramma" (Rizos Jiménez C. À., 2019)

²⁶ A l'edició anterior: "Divus Andreas Christum sequitur motus voce Divi Joannis Babbistae dicentis "Ecce Agnus Dei": Epigramma" (Rizos Jiménez C. À., 2019)

²⁷ A l'edició anterior: "Christi Imago in Hispania sudat, quoties Xavier aliquam poenam sustinet: Epigramma" (Rizos Jiménez C. À., 2019)

²⁸ A l'edició anterior: "Herodes aliquo timore regnum amittendi percutitur visis Magis: O.D.T." (Rizos Jiménez C. À., 2019)

²⁹ A l'edició anterior "Simeon postquam Christum puerum manibus tenet exclamat: "Hunc &" Ode Monocolos. (Rizos Jiménez C. À., 2019)

32. Divus Joannes a Mata in monte dicto, aqua frigida caen(...)ium erexit. Sanctissimorum virorum. Epig(ramma).³⁰
33. Christus Divo Thomae Aquinati dixit: “Bene scripsisti de me, Thoma”. Epig(ramma).
34. Mater natum cernens vivum post tormentum, grave licet, optavit, <et> depoposcit eius mortem. Epig(ramma).³¹
35. <Ad> Mathaeum invitantem publicanos ipsumque Christum ut eos convertat. Epig(ramma).³²
36. Ad D(ivam) Te<c>lam leones superantem. Epig(ramma).³³
37. A<d> Venerabilem D(ivum) Franciscum Suarez, qui sibi consius facti Angliae dum illius librum ussit, responsum dedit Martyrii cupiditatem patefaciens: Epig(ramma).³⁴
38. Ad Divum Franciscum a Borgia locum sibi commodum esse ludae pedes putantem: Epig(ramma).³⁵
39. Ad Virginem de Columna, cur ad Hesperiam super columbam: Epig(ramma).
40. Ad D(ivum) Eduardum, qui noluit profusione sanguines proprium Regnum iterum possidere: Epig(ramma).
41. Transactis Scholasticorum feriis, in festiva D(ivae) Lucae luce, iterum illi studium adoriuntur: Epig(ramma).³⁶

³⁰ A l’edició anterior: “Divus Joannes a Mata in Monte dicto, Aliqua frigida caendum eret Sanctissimorum virorum: Epigramma” (Rizos Jiménez C. À., 2019)

³¹ En l’original es llegeix clarament ‘ad depoposcit’.

³² A l’edició anterior: “<Ad> Mathaeum invitantem publicanos, ipsum ad Christum, ut eos convertat. Epigramma. (Rizos Jiménez C. À., 2019)

³³ A l’edició anterior: “ Ad Divam Telam Leones superantes: Epigramma” (Rizos Jiménez C. À., 2019)

³⁴ A l’edició anterior: “A Venerabilis Pater Franciscus Suarez, quo sibi consu facti Angliae dum illius Lebrum ussit, responsum dedit Martyrii cupiditates pateficiens: Epigramma”

³⁵ A l’edició anterior: “Ad Divum Franciscum a Borglia locum sibi commodum esse Judae pedes putantes: Epigramma” (Rizos Jiménez C. À., 2019)

³⁶ A l’edició anterior “Transactis Scholasticorum feriis, in festiva Divi Lucae luce, iterum illi studium adoriuntur: Epigramma. (Rizos Jiménez C. À., 2019)

Transcripció, traducció, comentari mètric i de contingut

El primer poema seleccionat de l'obra de Francesc Llores és el vuitè dins del seu poemari i té com a tema la mort de Príam a mans de Pirros en un intent de venjança per la mort de Polites, fill de Príam. En segon lloc, tractarem el poema onzè de la col·lecció de Francesc Llores on Eneas aconsegueix salvar el seu pare de la mort a causa de l'incendi ocasionat pels grecs a la ciutat de Troia durant la guerra. Finalment, el tercer poema representa una escena del llibre III de l'*Eneida* en el moment en què Eneas i l'exèrcit es debat amb les Harpies, ocells repugnants. Celeno, harpia profetessa de les desgràcies, anuncia al cabdill troià que abans de fundar la ciutat els arrabassarà una fam terrible per l'ultratge d'haver-les agredit.

"Ad Priamum, qui de sui nati morte vindictam sumens, fuit interfectus. Epig(ramma)"

Transcripció

Caeditur a Pyrrho, Priamus tormenta repossens,	1
Nam exuerat natum cuspide, luce suum.	
Turpe nefas Pyrrhi, Priamique interritus ardor;	
Ille fuit perimens; ultor et iste fuit.	
Nam nulli fas est frenare cupidinis aestus;	5
Vires labentes lumine cassus amat.	

Traducció

"A Príam, que assumint la venjança de la mort del seu fill, fou assassinat"

És assassinat per Pirros, Príam reclamant càstigs,

car havia desproveït de vida el seu fill amb la llança.

Sacrilegi vergonyós de Pirros i ardor intrèpid de Príam;

ell fou l'assassí i aquest fou el venjador.

En efecte, a ningú li és permès refrenar l'ànima del desig;

el que és privat de vida aprecia les forces que li defalleixen.

Comentari mètric

La mètrica usada en aquest poema és el díctic elegíac, que consisteix en un hexàmetre seguit d'un pentàmetre, mentre que la cesura és penthemímera.

Caēdītūr /ā Py(ī)/rrhō, // Prīā/mūs tōr/mēntā rē/pōscēns, 1

N(am) ēxūē/rāt nā/tūm // cūspīdē,/ lūcē sū/ūm.

Tūrpe nē/fās P(y)ī/rrhī, Prīā/mīq(ue) īn/tērrītūs/ ārdōr;

īllē fū/īt pēř/mēns; // ūltōr ēt /īstē fū/īt.

Nām nū/llī fās /ēst // frē/nārē cū/pīdīnīs /āestūs; 5

Vīrēs / lābēn/tēs, // lūmīnē / cāssūs ā/māt.

Comentari de contingut

Aquest passatge fa referència al llibre II de *l'Eneida*. L'escena s'emmarca en l'episodi de la destrucció de Troia a mans dels grecs. Polites, fill de Príam, es troba enmig de l'incendi escapant de la matança de Pirros quan mor escomès per la llança d'aquest. Príam, havent presenciado l'homicidi, decideix venjar la mort del seu fill atacant Pirros. Abans però, Hècuba, la muller de Príam, li havia suplicat i implorat que no s'empenyés en aquest menester. Ara Príam, encès d'ira, adreça a Pirros unes paraules de venjança³⁷ i li recorda com Aquil·leu havia retornat el cos inert d'Hèctor pel seu respecte envers els troians. Les paraules de Príam no són suficients per a Pirros que li acaba responnent "ara, mor". En aquest moment, Pirros l'arrossega fins a l'altar i li clava l'espasa flamejant fins al pom. D'aquesta manera, Pirros va donar mort al rei de Troia, Príam.³⁸

"Aeneas Anchisem a flammis Troyae liberat. Epig(ramma)."

Transcripció

Linquere Dardanides tentat virtute Penates 1

ignibus adsumi Pergama prisca videns.

Anchisae sobolem retinet sententia patris,

³⁷ (Virgili, *L'Eneida*, 1998) p. 60-61.

³⁸ Vegeu figura 3 i 4.

qui veluti rupes, obstat abire fuga.

Verticis aetherae signis agitatus apertis,

5

adnuit; ex nato corripit arte fugam.

Pondere Dardanides ivit pernicios aula.

Tam celeres patris fert amor ipse pedes.

Traducció

“Eneas allibera Anquises de les flames de Troia”

El dardànida intenta abandonar amb valor els Penats

veient que l’antiga Troia és consumida pel foc.

L’opinió del pare Anquises reté la nissaga,

el qual com una roca li impedeix fugir.

Agitat pels senyals evidents del capdamunt del cel,

accepta, i a partir del fill s’apressa a la fuga amb astúcia.

El dardànida, malgrat el pes, marxa força ràpid del palau.

L’amor mateix al seu pare fa que avanci amb els peus més veloç.

Comentari mètric

Aquest poema està escrit en díctics elegíacs i la seva cesura és penthemímera.

Līnquĕrĕ /Dārdānī/dēs // tĕn/tāt vīr/tūtĕ Pĕ/nātēs 1

Īgnībŭs /ādsŭ/mī // Pĕrgāmā /prīscā vī/dĕns.

Ānchī/saē sŏbŏ/lēm // rĕtī/nĕt sĕn/tĕntiā /Pātrīs,

Quī vēlŭ/tī rū/pēs, // ōbstāt ā/bīrĕ fŭ/gā.

Vĕrticīs /aĕthĕrĕ/aē // sīg/nīs āgī/tātŭs ā/pĕrtīs, 5

Ādnŭīt/; ĕx nā/tō // cŏrrīpīt /ārtĕ fŭ/gām.

Pōnděřě /Dārdāņī/dēs // ī/vīt pēr/nīčōr /aūlām.

Tām cělě/rēs Pā/trīs // fěrt āmōr /īpsě pě/dēs.

Comentari de contingut

Hèctor, al llibre II de *l'Eneida* anuncia a Eneas que l'enemic s'ha apoderat de les muralles i que Troia li confia els déus Penats i els objectes sagrats d'aquesta. Els haurà de prendre com a companys de destí en la recerca de les muralles que fundaran una nova ciutat després de recórrer el gran viatge per terra i per mar. Quan Eneas es desperta ja s'han manifestat les insídies dels dànaus i els grecs són els senyors de les terres troianes. Comença la lluita entre ambdós pobles i molts moren en plena ciutat en flames. A Eneas se li apareix la seva mare Venus aconsellant-li d'anar a la recerca de la seva esposa Creüsa, d'Ascani (el seu fill) i del seu pare Anquises per fugir de la ciutat. Primerament, Anquises, que ja és gran, no accepta la petició del seu fill³⁹ perquè es considera un cadàver exposat. Després, Eneas li dedica unes paraules per encoratjar-lo a fer front als esdeveniments i no abandonar-los en l'intent. Un cop reunits, Eneas i la resta veuen com apareix un prodigi inesperat i meravellós⁴⁰ al cap d'Ascani, una subtil llengua de foc que li frega la cabellera, senyal divina que només Anquises sap interpretar. El pare Anquises demana a Júpiter omnipotent que els torni un altre senyal i confirmi els presagis. El déu fa ressonar un tro que notifica l'avís de fugida de la ciutat a causa de l'incendi de Troia. Eneas carrega el seu pare a les espatlles i guia el seu fill i la seva muller, que ben aviat desapareixerà i es convertirà en una ombra que el segueix en el camí.⁴¹

“Ad certamen Aeneae cum Harpiis: O(de) D(iscolos) T(etrastrophos).”

Transcripció

Proelium dirum memorare, Clio	1
subleva, foedis habitum volenti,	
regis, Harpiis. Volucres rapaces	
atque furentes.	
Ductor instaurans animi vigorem,	5

³⁹ (Virgili, *L'Eneida*, 1998) p. 64

⁴⁰ (Virgili, *L'Eneida*, 1998) p. 65

⁴¹ Vegeu figura 5 i 6

Illi Gentis, jaculo superbae,
indicat turpes virid<i>a [!] tenere
obsidione.

Obtegunt duros clipeos sub herbis,
arma, stridentes pariter sagittas, 10
omnibus cinctis, duce praestolantur
proelia prompta.

Instruunt mensas dapibusque complent,
protinus turpis properat Celeno,
mensium [!] Regis, sociisque foedans, 15
omne paratum.

Milites acri tremulas sagittas,
abstrahunt forti clypeoque tecti,
irruunt t(a)etras volucrum phalanges,
bella gerentes. 20

Hae tamen; pugnae referunt honores,
milites lusi remanent, subacti,
Gaudio palmae volucres ovate
nomine claro.

Traducció

“Al combat d’Eneas amb les Harpies”

Clio ajuda’m a recordar el cruel combat del rei,
hagut voluntàriament amb les harpies fastigoses.

Són uns ocells rapinyaires

i furiosos.

El cabdill renovant la força d'ànim
de l'estirp troiana, superb en l'ús de la llança,
els indica que mantinguin les repugnants
amb un setge verd.
Amaguen els escuts resistents sota l'herba,
i tots cenyits amb les armes juntament amb les fletxes estridents,
esperen amb el seu cabdill
el combat imminent.
Preparen les taules i les omplen de menjar,
immediatament s'afanya Celeno indigna,
embrutant amb les seves companyes tot el que està parat
de les taules del rei.
Els soldats separen ràpidament les fletxes tremoloses
i coberts pel fort escut,
es precipiten contra l'exèrcit esgarriat d'ocells,
que els fan la guerra.
Tanmateix aquests combats els reporten honor;
els soldats romanen burlats i vençuts;
Celebreu, amb l'alegria de la victòria,
unes aus de nom il·lustre.

Comentari mètric

Aquest poema està compost de sis estrofes sàfiques.

Proēlīūm dī/vūm mēmōrā/rĕ, Clīō 1
Sūblĕvā, foē/dīs hābītūm /vōlĕntī,
Rĕgīs, Hārpī/īs; vōlūcrēs /rāpācēs

Ātquē fūrētēs.	
Dūctōr īnstaū/rāns ānimī /vīgōrēm,	5
Īlī Gēnt/īs, jācūlō /sūpērbaē,	
Īndīcāt tūr/pēs vīrīd<i>ā /tēnērē	
Ōbsīdīōnē.	
Ōbtēgūnt dū/rōs Clīpēōs /sūb hērbīs,	
Ārmā, strīdēn/tēs pārītēr /sāgītās,	10
Ōmnībūs cīnc/tīs, dūcē praēs/tōlāntūr	
Proēlīā prōmptā.	
Īnstrūunt mēn/sās dāpībūs/quē cōmplēt,	
Prōtīnūs tūr/pīs prōpērāt /Cēlēnō,	
Mēnsūm Rē/gīs, sōcīis/quē foēdāns	15
Ōmnē pārātūm.	
Mīlītēs ā/crī trēmūlās /sāgītās,	
Ābstrāhūnt fōr/tī cly(ī)pēō/quē tēctī,	
Īrrūunt tē/trās vōlūcrūm /phālāngēs,	
Bēllā gērētēs.	20
Haē tāmēn, pūg/naē rēfērūnt /hōnōrēs,	
Mīlītēs lū/sī rēmānēt, /sūbāctī,	
Gaūdīō pāl/maē vōlūcrēs /ōvātē	
Nōmīnē clārō.	

Comentari de contingut

Aquest poema fa referència a l'episodi en què Eneas es dirigeix al seu pare i li explica que se li han aparegut els Déus Penats per revelar-li que ha de canviar d'assentament. Anquises li respon que Cassandra ja havia predit aquest destí. A la profetessa no la creien perquè així ho havia desitjat Apol·lo, com a càstig per haver-lo rebutjat. Decideixen obeir Apol·lo i segueixen fent camí. Al quart dia arriben a la costa de les

illes Estròfades on veuen ramats d'ovelles i cabres que sacrificaran per fer un gran banquet. Mentre el celebren, compareixen les Harpies i s'enduen el menjar. Novament, els troians paren la taula i reapareixen aquests ocells fastigosos que els infecten els aliments. Llavors, Eneas sense més prolongació, ordena obrir combat. Segueixen la estratègia següent: col·locaran les espases dissimulades entre l'herba i amagaran els escuts. En el moment en què irrompin al banquet, Misè farà un senyal i atacaran tots de cop. Així succeí, però les Harpies fugiren il·leses deixant la taula a mig menjar. Celeno, harpia profetessa de desgràcies, els vaticina que el seu objectiu és arribar a Itàlia. Abans, però, com a conseqüència d'haver-les agredit, es veuran assolats per una fam terrible fins a tal punt que "us forci a menjar-vos les taules rosegant-les amb els vostres queixals".⁴² Després de conèixer aquesta notícia, Anquises invoca als déus per fer sacrificis i purificar-se a Júpiter. Anquises suplica als déus que aquesta profecia sigui falsa. Finalment, decideixen deixar enrere l'illa i salpen cap a noves terres per a la fundació de la ciutat.⁴³

⁴² (Virgili, L'Eneida, 1998) p. 79

⁴³ Vegeu figura 7

Clàusules de l'*Eneida*

En l'obra poètica de Francesc Llores són evidents les referències poètiques a l'*Eneida*. Trobem diversos casos d'expressions calcades, així com diversos exemples de sintagmes que, tot i no ésser còpies exactes, tenen potents ressons a l'obra virgiliana. A continuació detallem els exemples que hem identificat i que, al nostre parer, demostren la voluntat de l'autor de fer un joc intertextual amb l'obra de Virgili. Concloem que en alguns casos pren la idea però no la desenvolupa amb la mateixa intenció. És a dir, el significat pot ser diferent del que esperaríem si pensem en l'*Eneida*.

“Ad Priamum, qui de sui nati morte vindictam sumens, fuit interfectus. Epigramma”

v. 5: Vires labentes **lumine cassus** amat.

Llibre II, v. 85: “Demisere neci, nunc **cassum lumine** lugent.”

Traducció: “l'enviaren a la mort [...] ara, privat de llum, el ploren.”⁴⁴

“Aeneas, Anchisem a flammis Troyae liberat. Epigramma”

v. 5: Qui veluti rupes, obstat **abire fuga**.

Llibre IV, v. 281: “Ardet **abire fuga** dulcisque relinquere terras”

Traducció: “El crema el desig d'allunyar-se fugint i de deixar aquelles dolces terres”⁴⁵

v. 8: Tam celeres Patris fert amor **ipse pedes**.

Llibre VII, v. 666: “**ipse pedes**, tegimen torquens immane leonis,”

Traducció: “Ell mateix, a peu, adaptant-se una pell enorme de lleó”⁴⁶

“Ad certamen Aeneae cum Harpiis: O.D.T. (Ode Discolos Tetrastrophos)”

v. 10: Arma, **stridentes** pariter **sagittas**,

Llibre V, v. 502: “primaque per caelum neruo **stridente sagitta**”

Traducció: “la sageta [del jove Hirtàcida], amb un cruixit de la corda, és la primera [a ferir els aires alats] a través del cel”⁴⁷

⁴⁴ (Virgili, L'Eneida, 1998) p. 47

⁴⁵ (Virgili, L'Eneida, 1998) p. 106

⁴⁶ (Virgili, L'Eneida, 1998) p. 203

Llibre VII, v. 531: “hic iuuenis primam ante aciem **stridente sagitta**,”

Traducció: “Allí, en primer rengle, és abatut per una sageta brunzent”⁴⁸

Llibre IX, v. 632: “effugit horrendum **stridens** adducta **sagitta**”

Traducció: “La sageta sortí disparada xiulant horriblement”⁴⁹

Llibre XII, v. 319: “ecce uiro **stridens** alis adlapsa **sagitta** est,”

Traducció: “Vet aquí que una sageta vingué volant estridentment contra l’heroi”⁵⁰

v. 20: **Bella gerentes**

Llibre VII, v. 444: “bella uiri pacemque gerent quis **bella gerenda**.”

Traducció: “la guerra i la pau deixa que la facin els homes, que són ells qui han de fer la guerra.”⁵¹

Llibre I, v. 48: “**bella gero!**”

Traducció: “He de sostenir una guerra”⁵²

Llibre IX, v. 279: “seu pacem seu **bella geram**”

Traducció: “Tant si faig la guerra com la pau.”⁵³

v. 21: Hae tamen, **pugnae** referunt **honores**

Llibre XII, v. 630: “nec numero inferior **pugnae** neque **honore** recedes.”

Traducció: “No en sortiràs pas ni amb menys víctimes que ell ni amb menys honors de guerra.”⁵⁴

⁴⁷ (Virgili, L'Eneida, 1998) p. 137

⁴⁸ (Virgili, L'Eneida, 1998) p. 199

⁴⁹ (Virgili, L'Eneida, 1998) p. 255

⁵⁰ (Virgili, L'Eneida, 1998) p. 333

⁵¹ (Virgili, L'Eneida, 1998) p. 196

⁵² (Virgili, L'Eneida, 1998) p. 18

⁵³ (Virgili, L'Eneida, 1998) p. 245

⁵⁴ (Virgili, L'Eneida, 1998) p. 341

Conclusions

A mode de conclusió, farem un recorregut per les diferents parts del treball i valorarem si hem complert amb els propòsits fixats a l'inici.

En primer lloc, hem aconseguit identificar el poeta Francesc Lloses dins el catàleg dels jesuïtes que consten a la Companyia de Jesús. A més, hem verificat la seva carrera religiosa i professional de manera anual des del 1754 fins el 1767. Si bé la recerca no ha estat senzilla, avaluem positivament els resultats finals. Hem pogut llegir els documents més importants de la seva vida: la partida de bateig i la partida de defunció. Encara que no tenim constància de cap dada biogràfica durant el viatge d'exili, prenem en consideració el testimoni que donen altres jesuïtes sobre la trajectòria efectuada en aquelles circumstàncies. Consegüentment, va haver de recórrer algunes ciutats i països com ara Bastia i Bunifaziu abans d'instaurar-se als Estats Pontificis, i després a Ferrara. Per tant, en aquest treball hem observat el context històric i religiós de Francesc Lloses que tan desconegut ens era fins al moment. Així mateix, hem comprès el perquè de la realitat en què es trobaven i com l'exili era l'única via de sortida.

Com hem vist a la seva biografia, Francesc Lloses mai va estudiar al Col·legi de Lleida ni tampoc va exercir-hi de professor. A partir d'aquí, ens plantejem quin recorregut seguí la seva obra poètica per acabar sent trobada a la ciutat de Lleida. Resoldrem aquest enigma amb la hipòtesi que algun company seu, com podria ser Miquel Dòria, s'endugué la seva obra amb la finalitat de mantenir-la més segura o bé com un record del seu amic. A part, barallem una altra hipòtesi –menys probable–, on contemplem que es tractaria d'algun altre jesuïta company o alumne del nostre protagonista que emprengué el viatge cap a la ciutat de Lleida per exercir-hi alguna labor religiosa.

Tal i com havíem acordat en un principi, hem traduït els tres poemes de tema èpic. Aquest procés no ha estat gens fàcil perquè l'obra era inèdita i ens mancaven antecedents i referències. Per a fer la traducció ens hauria agradat poder comptar amb més coneixements bàsics i així facilitar-ne la interpretació. Igualment, ens hem adonat que és necessari un exercici de contextualització dels poemes per entendre'ls correctament. En el nostre cas, ens hem servit de la traducció i les notes de *l'Eneida*.

Considerem que la poesia èpica de Francesc Lloses beu dels versos de Virgili de manera deliberada i intencionada. Per tant, hem valorat la importància que *l'Eneida* suposà tant per al nostre poeta com per als estudiosos dels clàssics de tots els temps. En definitiva, un referent i un model a seguir. Lloses coneixia bé el contingut de *l'Eneida*, quelcom que queda ben demostrat en els seus poemes. Ara bé, sembla que foren escrits durant el seu procés d'aprenentatge. Descartem el supòsit que tingués uns coneixements gramàtics del llatí ben assolits perquè, especialment l'últim poema,

planteja alguns errors de poeta novell. Això ens fa pensar que, si haguéssim de limitar cronològicament aquest triplet poètic, probablement seria en l'època d'estudiant, entre el 1744 i el 1754.

Aquests poemes no plantegen cap reflexió moral ni tampoc didàctica, així com cap innovació de contingut, sinó que es cenyeixen exclusivament al model virgilià, com podem observar en el vocabulari, la temàtica i la mètrica emprats. No semblen uns poemes escrits amb la intenció de ser publicats sinó uns exercicis per practicar els coneixements adquirits del llatí. Per una qüestió d'estil, en l'últim vers –un pentàmetre– dels dos primers poemes, l'autor intenta resumir el poema sencer incidint en els conceptes claus de què fa referència.

La seva obra no només comprèn aquests quaranta-un poemes sinó que escrigué almenys dos textos més. El primer porta per títol *Respuestas de Claudio en defensa del consonante usado en el verso, o bien sea la rima a Trebacio, que le impugna en parejas castellanas...* D'aquest, tot i haver intentat extreure'n informació més enllà del títol, no hem pogut ni tan sols saber-ne la localització. Pel que fa al segon, s'imprimí a Calatayud entre el 1757 i el 1764 i es titula *Theses philosophicae per triennium in scholis exagitatae: quas defendebat Ioachimus Goicoechea Reg. Semin. Bilbilit. Alumn. Patrono Francisco Lloses S.I. Phil. Prof. Bilbili: in Theatro Maximo Scholarum Soc. Ies. Die Maii. Anno M.DCC. LXIV*. L'autor dedicà aquesta obra en prosa, d'un total de trenta-una pàgines de dinou centímetres d'ample cadascuna sobre temes de filosofia i de didàctica. La part inferior de la portada indica que fou publicat en format imprès per Joaquim Estevan⁵⁵. Es pot consultar en línia al *Repositorio Institucional de Documentos* de la Universitat de Saragossa⁵⁶.

La seva obra poètica, com ja hem dit anteriorment, es conserva de forma manuscrita. Ara bé, no podem afirmar que la versió amb la qual hem treballat fos escrita per la seva pròpia mà. Encara que en el suport de paper on escriu hi aparegui el seu nom a la banda superior esquerra i/o dreta, no tenim proves suficients per demostrar que fou ell mateix qui escriví aquestes exemplars manuscrits que se'ns han conservat. És versemblant la idea que l'escriptor fos un escriba al qual Lloses li dictà els versos, o que fos un copista encarregat de fer-ne la reproducció. Per tant, necessitaríem comparar aquesta obra amb una altra de manuscrita, que no ha estat possible. A banda, ens hauria agradat estudiar més a fons el tipus de lletra manuscrita, les abreviatures i altres aspectes estilístics per gaudir més i millor la seva obra.

Aquest treball ens ha servit per corroborar l'interès per la recerca. En definitiva, reconeixem i valorem aquesta curiositat que neix de dins i que desitgem poder continuar cultivant amb la investigació d'altres manuscrits, especialment llatins i grecs.

⁵⁵ "Typis Ioachimi Estevanii"

⁵⁶ Consultable a: https://zagan.unizar.es/record/79962/files/CAJ_22_489ar.pdf

Bibliografia

Benítez Riera, J. M. (1996). *Jesuïtes i Catalunya: Fets i Figures*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Domínguez Ortiz, A. (2005). *Carlos III y la España de la Ilustración*. Madrid: Alianza Editorial.

Giménez López, E., & Martínez Naranjo, F. J. (2009). La expulsión de los jesuitas de Cataluña. *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, 115-136.

Rizos Jiménez, C. À. (2019). *L'obra poètica llatina del jesuïta Miquel Dòria (1737-1819) Estudi, edició i traducció*. Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida.

Rizos Jiménez, C. Á. (2018). Nuevos retos para el estudio de la poesía jesuítica latina del siglo XVIII. *Acta Conventus Neo-Latini Albasitensis. Proceedings of the Seventeenth International Congress of Neo-Latin Studies (Albacete 2018)* (p. 462-471). Albacete: E.J.Brill.

Virgili. (1998). *L'Eneida*. (J. Bellès, Trad.) Barcelona: Editorial Empúries.

Virgili. (2010). *L'Eneida*. (J. Bellès, Trad.) Barcelona: La Butxaca.

Wacht, M. (1996). *Concordantia Vergiliana*. Olms-Weidmann.

Índex de figures

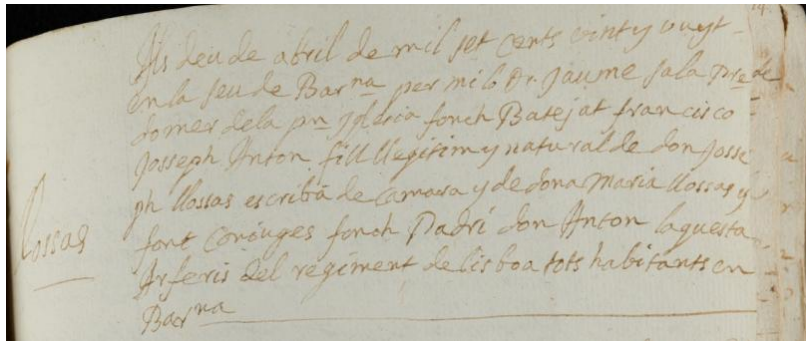

Figura 1: Partida de bateig (Arxiu Capitular de Barcelona)
Copyright © Arxiu Capitular Barcelona, Drets Reservats.

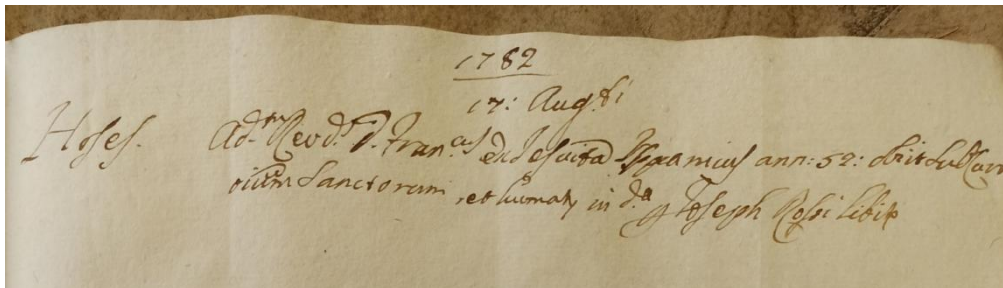

Figura 2: Partida de defunció
(Arcidiocesi di Ferrara-Comacchio / Uff. Archivio Storico Diocesano)

Figura 3
"La Mort de Priam" (1785) Jean-Baptiste Renault. Amiens, Musée de Picardie.

Figura 4
"La mort de Priam" (1861) Jules Joseph Lefebvre. Paris, École Nationale Supérieure des Beaux-Arts (ENSBA)

Figura 5
"Enea Anchise e Ascanio" (1619) Gian Lorenzo Bernini. Roma, Galleria Borghese

Figura 6
"Fuga di Enea da Troia e San Girolamo" (1598) Federico Garocci. Roma, Galleria Borghese

Figura 7
"Aeneas and his Companions Fighting the Harpies" (1647) François Perrier. París,
Louvre Museum.

Ad Priamum, qui de sui nati morte vindictam sumens, fuit interfectus.
 Epig.
 Cadit a Pyro, Priamus Tormenta repositus,
 Nam, evocatur natum cuspide, luce, suad.
 Ipe nefas Pyro, Priamique in territus ardet.
 Ille fuit perimens, Ulter et iste fuit.
 Nam nulli fas est frenare cupidinis actus.
 Quis res latentis, lumine cæcus amat.

“Ad Priamum, qui de sui nati morte vindictam sumens, fuit interfectus. Epigramma”

Aeneas, Anchisem a flammis Troje liberat.
 Epig.
 Linqvere Dardanides tentat virtute Senates
 Ignibus adruum? Pergama prisca videns.
 Anchise obstem retinet sententia Patris,
 Qui veluti rupes, obstat abire fuga.
 Verticis aetherea signis agitataus apertis,
 Abnuat, ex nato corripit arte fugam.
 Pondere Dardanides int perniciosa aula,
 Tam calesco Patris test amor ipse pedes.

“Aeneas Anchisem a flammis Trojae liberat. Epigramma”

Ad Certamen Aeneae cum Harpiis.

O. D. T.

Praedium divum memorare, Clio
sublevo, fœdis habitum, odentis,
Regis, Harpiis, volucres rapaces
Atque fidentes.

Ductor instaurans animi vigorem,
Illi sentis, jacula superba,
Indicat turpes virida tenere
Obsidione.

Obtequunt duros Clipeos sub herbis,
Hima, stridentes pariter sagittas,
Omnibus cinctis, duce prestantur
Prelia prompta.

Instaurant mentes dapibusque complent,
Prokinus turpis properat teleno,
Mentium Regis, sociisque fœdatis,

Omne paratū.
Nubiles aeri tremulas sagittas,
Attulerunt forti clipesque tecti,
Irruunt tetras Volucrum phalanges,
Bella gerentes.

At tamen, pugna referunt honores,
Nubiles lusi remanent, libacti,
Saudis palma volucres ovate
Nominis clare.

"Ad certamen Aeneae cum Harpiis: O.D.T."